

Een orgaan uit India

relaas van een Griekse arts

Colofon

ISBN: 978 90 8954 452 0

1e druk 2012

© 2012 Periklis Sfyridis

Vertaling uit het Nieuwgrieks: Anneke de Reuver

Oorspronkelijke titel: Metamoscheysi nefrou [Niertransplantatie]

Uitgever: Kastaniotis, Athene, 2000, ISBN 960-03-2662-2

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel

of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Een orgaan uit India

relaas van een Griekse arts

Periklis Sfyridis

Vertaling: Anneke de Reuver

Aan mijn zuster Angeliki

VOORWOORD/INLEIDING

Griekenland had en heeft te kampen met een ernstig probleem wat betreft orgaantransplantaties: de vraag overtreft verre het aanbod. Dat is in principe te wijten aan drie redenen: ten eerste het ontbreken van een goede organisatie op de intensive care in staatsziekenhuizen, ten tweede de interventies van de Grieks-orthodoxe kerk, die de visie heeft opgelegd dat organen van klinisch dode patiënten slechts na instemming van de familieleden mogen worden geschonken, en dan zijn er ten derde nog onbevestigde geruchten in de pers en op televisie over orgaanhandel in Griekenland (Albanese illegalen zouden voor geld een van hun nieren aanbieden). Met als gevolg dat er in Griekenland een miniem aantal post mortem transplantaties wordt uitgevoerd. Wel staan, op beperkte schaal, eerstegraadsfamilieleden (ouders, broers en zusters) een nier af aan een zieke verwant. Nierpatiënten zonder een geschikte donor in de naaste familie komen op een lange wachtlijst, met een zeer geringe kans op transplantatie – de ultieme wensdroom van iedere chronische nierpatiënt. De meesten krijgen levenslang en eindigen aan de nierdialyse. In wanhoop reisden sommigen af naar het verre India, waar tot 1995 transplantaties met nieren van betaalde levende donoren legaal waren. Na druk, uitgeoefend door de WHO, werden deze transplantaties ook daar illegaal verklaard, zonder echter op te houden te bestaan.

De schrijver van dit boek, zelf arts, begeleidde – toegevend aan haar smeekbeden – zijn zieke zuster naar New Delhi waar zij een niertransplantatie onderging. Zo leerde

hij uit de eerste hand het illegale circuit van artsen, klinieken en tussenpersonen kennen, als ook jonge Indiërs die hun organen afstaan om hun familie te voeden, en hij beschrijft dit alles gedetailleerd. Bovendien maakte hij kennis met het India van de armoede, religieuze en andere tegenstellingen, corruptie, het ontbreken van een sociaal zorgsysteem, naast het India van de schitterende monumenten uit het verleden en de luxe hotels uit het heden, gewoonlijk bezocht door toeristen. Alles in het verhaal berust op waarheid, behalve de namen van personen, die om begrijpelijke redenen zijn veranderd.

Periklis Sfyridis/Anneke de Reuver, juni 2012

Lijst belangrijkste personen uit “Een orgaan uit India”:

- *Petros*: ik-persoon (arts, broer van Agni)
- *Agis*: jongste zoon van Petros
- *Agni*: nierpatiënte, zuster van Petros
- *Charis*: nierpatiënt
- *Dr. Sinti*, alias dr. Kipa, Indiase arts
- *Faidra*: vrouw van Petros
- *Isaäk*: manager Indiaas hotel
- *Kalí*: tante van Petros , eilandbewoonster
- *Koula*: begeleidster van Yannis
- *Nolis*: echtgenoot van Agni, zwager van Petros
- *Panos*: zwager en begeleider van Yannis
- *Thanasis*: nierpatiënt
- *Yannis*: nierpatiënt, zwager van Panos
- *Yotis*, oudste zoon van Petros
- *Zoïs*: alias Balou, Indiase tussenpersoon, broer van dr. Sinti
- *De neef*, eilandbewoner

DEEL 1

PASSAGE

Vrijdagochtend, januari 1996. Thessaloniki gehuld in een grijze natte deken. De hele avond ervoor had een onophoudelijk zachte regen de straten en trottoirs overspoeld. Per auto aangekomen bij het ziekenhuis aan zee, zei ik tegen Agni, mijn zuster: 'Pas op, glij niet uit.' Ze leunde zwaar op de arm van Nolis, mijn zwager, die haar toefluisterde: 'Moed houden, meisje.'

We gingen met de lift naar de dialyse-unit op de tweede verdieping. Een glimlachende verpleegster leidde ons naar een kleine rommelige kamer vol schappen met filters en infuusvloeistoffen, die tegelijkertijd ook dienst deed als wachtkamer. Drie vrouwen op leeftijd en twee mannen van middelbare leeftijd, gezien kleding en voorkomen waarschijnlijk van buiten de stad, wachtten hun beurt af om aan de apparatuur te worden gekoppeld. Een van de vrouwen was gulzig een sandwich met salami aan het verorberen en spoelde die weg met frisdrank.

'Is dat toegestaan voor de dialyse?', vroeg ik haar en zij opende haar mond, waarin de helft van de tanden ontbrak: 'Ik heb nergens last.'

'Hoeveel jaar spoelt u al?', vroeg ik door.

'Zeven', zei ze en ging verder met eten.

'Willen de mannen even naar buiten gaan zodat mevrouw zich kan ontkleden', beval een verpleegster en dan zorgzaam tegen mijn zuster: 'Kom je hier voor het eerst, moedertje?'

‘Ja’, ze gebaarde dat wij ook naar de gang zouden gaan.

Nolis was onrustig en wipte met zijn voeten heen en weer, alsof hij aan het dansen was.

‘Gaat Agni het redden?’ vroeg hij plotseling en ik: ‘Twijfel je daaraan, Nolis?’ stelde ik hem gerust. ‘Ze is dan wel klein gebouwd, maar zo hard als een noot.’

‘Ook de hardste noot kan een keer barsten’, mompelde hij.

Agni verkleedde zich in de kamer. Ze had een nachtjapon, een peignoir en zachte muilen met een bontrandje meegenomen. Ze glimlachte naar ons terwijl de verpleegster haar naar een van de hemodialysekamertjes leidde. Ik zag dat ze een tijdschrift bevend vasthield en volgde haar als een schaduw.

‘Wilt u alstublieft naar buiten gaan totdat ik uw zuster heb aangesloten aan de kunstnier.’

‘Ik ben arts’, lichtte ik haar in, ‘let maar niet op mij.’

Ze bracht er niets tegenin, maar ik voelde dat mijn voorstel om in de behandelkamer te blijven haar hinderde, daarom liep ik naar het raam en deed alsof ik tuurde naar de Thermaïsche golf, loodgrijs van kleur die ochtend.

Agni ging liggen op het behandelbed, tegelijkertijd een soort weegschaal. De verpleegster noteerde in het dossier haar gewicht en mat de bloeddruk op. Daarna bevestigde ze het filter aan het apparaat. Een serie slangetjes moest langs de juiste gleuven worden geleid. Twee daarvan eindigden in dikke naalden waarmee de verpleegster op twee plekken de opgezwollen ader van mijn zuster aanprikte, een zogenoemde shunt, zo’n maand geleden chirurgisch aangelegd door het verbinden van de ader van haar linkerarm met de corresponderende slagader, uit voorzorg, omdat te verwachten was dat Agni aan de machine zou moeten.

‘Heb ik je geen pijn gedaan?’, vroeg de immer glimlachende verpleegster.

‘Nee’, antwoordde ze en sloot haar ogen, die ze daarvoor steeds op mij gericht had.

Haar vergiftigde bloed stroomde nu snel richting filter om gezuiverd te worden, en dan weer terug te keren. Meer dan tien maal moest al haar bloed door het apparaat stromen om de toxinen kwijt te raken, een vier uur durende marteling.

Ik dacht dat ze in een soort slaap was geraakt en wilde op mijn tenen de kamer uit sluipen.

‘Waar wou je heen, Petros?’, vroeg Agni uitgeblust, met moeite kreeg ze haar oogleden open.

‘Naar het kantoor van de directeur, Varelas, wees niet ongerust, ik kom snel terug’, antwoordde ik.

‘Ik maak me niet ongerust’, zei ze en sloot haar ogen weer.

Op de gang liep Nolis nog steeds nerveus te ijsberen.

‘Hoe is het met ’r?’, vroeg hij.

‘Goed’, stelde ik hem gerust, ‘ga maar even naar binnen en daarna kun je weer naar de zaak, ik breng haar wel thuis.’

De directeur wachtte me in zijn kantoor op met verse koffie. Het gesprek ging zoals verwacht over de situatie van mijn zuster.

‘Wat is vanaf nu het plan?’, vroeg ik.

‘We zullen een pretransplantatieprocedure in gang zetten om haar op de landelijke digitale wachtlijst van nierpatiënten te krijgen.’

Hij wist dat er niemand was die haar zijn nier kon geven, want de enige levende verwant was ik en als student had ik al een nier verloren door een geniepigie nierbekkenontsteking. Zelfs als arts wist ik niet veel over transplantaties en al helemaal geen details over een pretransplantatieprocedure, waarop de directeur mij dit welwillend begon te

doceren. Bij elke nierpatiënt moet worden gecontroleerd of deze levenslang cortison en immuunsuppressiva, afweeronderdrukkers, kan innemen zodat de getransplanteerde nier niet als een vreemd object wordt afgestoten. Daarom worden bijna alle organen minutieus onderzocht, een moeizame procedure die dagen tot weken in beslag neemt.

‘Maar we moeten je zuster eerst aan de nierdialyse laten wennen’, besloot de directeur zijn minicollege.

‘En dan?’, vroeg ik.

Hij haalde zijn schouders op.

‘Daarna weet alleen God het’, zei hij. ‘Als er een donor wordt gevonden met hetzelfde bloed als je zuster, en op voorwaarde dat er geen andere nierpatiënt met dezelfde weefselgroep vóór haar op de wachtlijst staat, dan ...’

‘... kan een wonder geschieden’, vulde ik hem aan.

‘Ja, dat zou echt een wonder zijn.’

Het afgelopen jaar had ik niets anders gedaan dan op deuren kloppen in de hoop dat er een opening voor een niertransplantatie in Griekenland, wanneer de nood aan de man zou komen. Ik sprak met verscheidene bevriende nierspecialisten en vroeg hun bemiddeling – in de veronderstelling dat het zou helpen – om transplantatiechirurgen te benaderen, ‘tegen extra betaling natuurlijk’, zoals ik steeds benadrukte. Want Nolis en mijn zuster hadden sinds tijden een bedrag voor dit moeilijke moment bijeen gespaard, en dan waren er nog wat Engelse ponden die onze moeder hun gegeven had voor ze stierf. Mijn collega’s kaptten me af: ‘Doe geen moeite, het lukt toch niet!’

Een van hen opende me de ogen met: ‘Niet alleen omdat nierpatiënten georganiseerd zijn in verenigingen en elke transplantatie controleren of er niet van de wachtlijst wordt

afgeweken, het zijn vooral de artsen zelf die weigeren iemand tussendoor te opereren. Ze moeten het niet van de transplantaties hebben, dat willen ze niet, snap je wel?’

‘Nee’, antwoordde ik verbaasd.

‘Let op’, vervolgde de collega. ‘Degenen die transplantaties uitvoeren, en vooral de directeur van de kliniek – hij krijgt alles onder ogen – zijn die wel of niet de bekendste namen uit het chirurgisch vakgebied?’

‘Ja’, stemde ik in.

‘Nou dan, omdat ze zoveel winst kunnen halen als ze willen uit het opereren van galblazen, magen en darmen in de diverse particuliere klinieken, waarom zouden ze hun positie riskeren met één zogenaamd illegale transplantatie in een staatsziekenhuis, waar de actieve voorzitter van de nierpatiënten erop gebrand is om hen erbij te lappen? Daarom zeg ik je, Petros, vergeet Griekenland’, en hij gaf me een telefoonnummer van een Griekse collega, directeur van een transplantatiekliniek in Californië.

Ik trof hem op een avond – lokale tijd daar ’s ochtends vroeg. Hij bleek zeer beleefd en informatief. Niet alleen in hun kliniek maar in heel Noord-Amerika, vertelde hij me, worden slechts anonieme post mortem transplantaties uitgevoerd. Agni zou dus naar Californië moeten afreizen om daar te wachten op de juiste nier van een slachtoffer, gewoonlijk van een verkeersongeluk. De wachttijd zou tot een jaar kunnen oplopen en de kosten van de transplantatie tot misschien wel vijftig miljoen drachmen in dollars. Conclusie: de deur naar Amerika bleef gesloten omdat onze financiële middelen met moeite de tien miljoen drachmen haalden. Weer een ander stelde voor in Frankrijk op de wachtlijst te komen. De Franse regering had een werkelijk slimme wet aangenomen voor het oplossen van het probleem voor de Franse nierpa-

tiënten. Terwijl bij ons, en elders, diegene donor is die bij leven verklaart dat hij na zijn dood zijn organen wil schenken, is in Frankrijk iedereen orgaandonor, tenzij iemand bij leven verklaart géén donor te willen zijn. De Fransen maakten deze wet echter voor eigen gewin en slechts als een bepaald orgaan niet geschikt bleek voor een Franse patiënt, zou deze aan een buitenlandse ontvanger gegeven mogen worden. Met andere woorden, potdicht ook de Franse deur. En zo, links en rechts vragend, stelde ik vast dat alleen de weg naar India open en financieel toegankelijk bleef.

Tijdens het schrijven van deze bladzijden werd het thema orgaanhandel weer op televisie opgeblazen. Zo kondigden artsen in een Atheens ziekenhuis een staking af om de vuile oorlog tegen hen, zoals ze die noemden, te doen ophouden. Aanleiding voor de opschudding was de aanklacht van een vrouw tegen de artsen van het ziekenhuis dat ze haar man zouden hebben gedood om zijn nieren te verkopen.

En toch, het vervalste nieuws op de televisiezenders, met de verdwaasde hysterische dochter die voor de camera's tierde over de zogenaamde moord op haar vader, werd door velen geloofd, zodat het toch al minimale aanbod van orgaandonoren nog verder terugliep. Nierhandel vindt, legaal tot 1995 en daarna illegaal, plaats in India – en volgens geruchten in bepaalde Zuid-Amerikaanse landen – en deze markt in nieren zou ik leren kennen. Laat een ieder, na het lezen van het vervolg, voor zichzelf oordelen of deze ruilhandel al dan niet afkeurenswaardig is.

De discussie tussen mij en de directeur van de nefrologische kliniek werd onderbroken door de verpleegster die hem vroeg of ze de nierdialyse van mijn zuster moest stopzetten,

omdat Agni steeds begon over te geven. We gingen samen naar de ziekenkamer. Agni hield in haar vrije hand een plastic bekken waarin ze haar ingewanden probeerde te ledigen.

‘Hoe lang ligt ze al aan de machine?’ vroeg de directeur, en na eerst het dossier te hebben geraadpleegd, antwoordde de zuster: ‘Twee uur en een kwartier.’

‘Genoeg voor vandaag’, sprak hij en streek over de haren van Agni om haar te bemoedigen.

‘Zal het altijd zo gaan?’, vroeg zij. De directeur stelde haar gerust. ‘Nee, misschien nog een of twee keer, totdat je lichaam eraan gewend is.’

Losgekoppeld van de kunstnier ontbrak het Agni zelfs aan kracht zich om te kleden. Ik sloeg de peignoir om haar schouders en haar stevig om het middel vasthoudend, haar bijna dragend, verlieten we het ziekenhuis.

In de auto moest ze nogmaals overgeven in een leeg yoghurtbakje.

‘Gelukkig dat moeder niet meer leeft’, fluisterde ze. ‘Ze zou het niet aankunnen me zo te zien.’

Moeder was, tot ze insliep, altijd overbezorgd geweest over het lot van Agni, die vanaf haar geboorte was getekend. Haar nieren zouden het begeven aan het begin van de menopauze of mogelijk eerder, zoals geschiedde. Dat wisten we nog niet toen ze jong was, en ook niet toen ze trouwde. Tijdens de zwangerschap kreeg ze pijn in haar zij en toen, bij het onderzoek dat volgde, werd vastgesteld dat ze leed aan een polycystische nier. Het betreft een aandoening waarbij de nieren met de jaren vol raken met cysten, opzwellen en lijken op reusachtige druiventrossen van elk twee kilo of meer. Op het laatst knappen ze.

Mijn zuster woog tweeënveertig kilo, een miniatuurvrouwtje met een asgrauwe teint en een opgezette buik door

haar enorme verwoeste nieren. De laatste maanden werd ze gekweld door bijna ondraaglijke uitputting waardoor ze haar slaapkamer bijna niet meer uit kwam. De neiging tot voortdurend braken bleef en verergerde bij het denken aan eten alleen al. Een buitenlandse deed op de ochtenden het huishoudelijke werk voor haar.

Welnu, ik bleef moeder zolang ze leefde geruststellen dat Agni stokoud zou worden met haar eigen nieren. Ik weet niet of ze me geloofde, maar het gaf haar moed en met die hoop ging ze heen.

‘Het is beter dat ze er niet meer is’, stemde ik in. ‘Het is nu al bijna twee jaar geleden, weet je.’

‘Gelukkig had vader de ernst van mijn toestand niet eens door’, vervolgde Agni haar gepeins – ze was het lievelingetje geweest van vader, die jaren eerder na een lijdensweg aan kanker overleed. ‘Sinds moeder weg is voel ik me wees’, verraste Agni me.

‘En ik dan? Ben je vergeten dat ik elf jaar ouder ben? Ik wiegde je aan mijn voeten toen je klein was.’

Ze probeerde te glimlachen, maar slaagde er niet in.

‘Ach, m’n Petros’, zei ze alleen en ik voelde de last van de verantwoordelijkheid op mijn schouders drukken.

In huis had de hulp het bed opgemaakt zodat Agni kon gaan rusten.

‘Heb je nog iets nodig?’, vroeg ik, en mijn zuster antwoordde: ‘Nee, niets, ga maar je eigen klussen doen, ik heb je vermoeid.’

Ik zag dat ze haar ogen sloot.

‘Ik kom vanavond nog wel even langs’, zei ik, en ik gaf instructies aan de vrouw om me te waarschuwen voor het geval er iets mis zou zijn.

Niemand van de nefrologen die ik kende had ooit met me

over niertransplantaties in India gesproken. Ze hadden er allemaal wel iets over gehoord, maar niemand kende details. Ofwel ze wilden het daar niet over hebben, of ze wisten het werkelijk niet. Een van hen, een gerenommeerd arts, uitte zich afwijzend: ‘Dat staat gelijk aan moord of zelfmoord, afhankelijk van wie de beslissing neemt’, zei hij, erop doelend dat ik of mijn zuster de beslissing zou nemen. Indirect schoof hij de hele verantwoordelijkheid op mij af. Ik wist dat hij zich strijdbaar opstelde tegen transplantaties en aandelen in een particuliere dialysekliniek had. De woorden van mijn vroegere directeur in een staatsziekenhuis, dat elke nierpatiënt de instelling zes miljoen drachmen per jaar kost, galmden nog na in mijn oren. De nefrologen zouden wel gek zijn om deze goudmijn – gegenereerd met hun apparatuur – te verliezen of te laten opdrogen. Dergelijke toespelingen werden bij tijd en wijle ook gemaakt door verenigingen van nierpatiënten. Om de waarheid te zeggen was ik destijds onbekend met de gevaren die een transplantatie met zich meebrengt, temeer als deze experimenteel is, daarom meende ik dat de woorden van mijn oudere collega op eigenbelang berustten. Toen ik eenmaal die gevaren van nabij leerde kennen, was ik niet meer zo zeker van zijn motieven. Als hij niet zo stellig en scherp in zijn opvattingen was geweest, zou ik het over bepaalde specifieke gevallen wel met hem eens kunnen zijn.

Om kort te gaan, de weg naar India werd ons ontsloten door een jeugdvriend van mijn zuster – met dezelfde leeftijd en aandoening als zij. Charis was een eigenzinnig type, brutaal en een schreeuwlelijk die, omdat hij er vanwege import-export firma’s warmpjes bij zat, dacht dat hij de enige slimmerik was en alle anderen gek. Natuurlijk was deze overtuiging gecultiveerd door het soort werk dat hij deed. Hij had een wettige onderneming opgericht met ille-

gale transacties. En omdat de wettige illegaliteit in ons land floreert, ontwikkelde Charis zich snel tot een lichtend voorbeeld van een autodidact-fraudeur met villa in een aristocratische voorstad van Thessaloniki met vette – zoals hijzelf overal rondbazuinde – bankrekeningen in het buitenland. Hij had de pech drie jaar eerder dan Agni aan de kunstnier te moeten, na een uit de klauwen gelopen scheldpartij met een onbekende automobilist, die hij had uitgescholden voor “klootzak”, omdat deze hem in een bocht had afgesneden. De “klootzak” bleek een onbeschofte vlegel, die uit zijn auto kwam toen ze voor rood licht stonden, de deur van de slee van Charis opende en hem er zo van langs gaf dat deze met bloed in de urine in een ziekenhuis moest worden opgenomen. Na die confrontatie ging het snel bergafwaarts met de nieren van Charis.

Tijdens de tweeëneenhalf jaar aan de kunstnier deed Charis niets anders dan alle mogelijkheden voor een niertransplantatie onderzoeken. Zijn hoge bankrekeningen gaven hem het lef eerst de directeur van de transplantatiekliniek te bezoeken en een aanzienlijk bedrag als beloning te bieden. Het antwoord dat hij kreeg deed hem verstijven. In Frankrijk bleek de bij ons populaire beloning aan artsen in de vorm van een enveloppe met inhoud – soms een dikke envelop – onbekend, in elk geval voor zover het transplantaties betreft. Naar Amerika wilde hij niet afreizen, niet zozeer vanwege de vijftig miljoen of meer drachmen, maar omdat zijn verblijf daar, van mogelijk wel een heel jaar, hem zijn welvarende onderneming zou gaan kosten. Charis had zijn werk, dat duiten in het laadje bracht, hoger dan zijn leven. Totdat een kennis hem influisterde dat hij een nierpatiënt kende die onlangs in India was geopereerd. Hij zocht hem onmiddellijk op in een provinciestedje in Macedonië.